การพัฒนาพฤติกรรมที่ดีของบุคคลโดยใช้หลักศีล 5

The Behavior Development of The Person by Five Precepts

นภัสวรรณ บุญยัษเฐียร

Napatsawan Bunyatsathian

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Teaching Social Studies Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Email: kristaporn9527@gmail.com

Received May 7, 2022; **Revised** May 25, 2022; **Accepted** June 26, 2022

บทคัดย่อ

ศีล 5 เป็นพื้นฐานของมนุษยธรรมเป็นข้อปฏิบัติในชีวิตให้ถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย การพัฒนาพฤติกรรมที่ดีของบุคคลโดยใช้หลักศีล 5 สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดีให้เป็นพฤติกรรมที่ดีได้ และพัฒนาจนเป็นศีลอย่างมั่นคง ที่เกิดมาจากจิตใจ โดยอาศัย เจตนา เจตสิก สังวร และสำรวมระวังพฤติกรรม ที่แสดงออกมาทางกาย วาจา และใจ เพื่อให้เกิดความปกติสงบสุขในสังคม และเกิดสันติสุขในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมต่าง ๆ คือ ความมีเมตตา กรุณา มีหิริ โอตตัปปะ ความซื่อสัตย์สุจริตให้การดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: การพัฒนา; พฤติกรรม; ศีล 5

Abstract

The Five Precepts are the basis of humanity as the practice of life for the attainment of perfect humanity. is not killing not stealing not engaging in sexual misconduct not telling lies and not drinking intoxicating liquor. Developing a person's good behavior by using the 5 precepts change bad behavior to be good behavior and developed until steadfast morality born of the mind by virtue of will, intent, and caution and careful behavior expressed through body, speech, and mind in order to bring about the normal and peaceful in society and bring peace in human life It is the basis for the creation of various virtues. That is, having mercy, compassion, having hiri, ottappa. Honesty and honesty lead to correct life according to Buddhist guidelines.

Keywords: Development; Behavior; The five precepts

บทนำ

ปัจจุบันศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมกำลังเป็นปัญหาอย่างมากในสังคมไทย ทั้งนี้ สืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมามุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ผนวกกับความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความไม่สมดุลระหว่าง ความเจริญก้าวหน้าด้านวัตถุกับความเจริญด้านจิตใจของประชาชน เกิดค่านิยมของการยกย่องวัตถุเงินทอง ความสะดวกสบายต่าง ๆ ในชีวิตมากกว่าการยกย่องบุคคลที่มีคุณงามความดีและความสุขทางด้านจิตใจ สังคมจึงเต็มไปด้วย ความฟุ้งเฟ้อ แก่งแย่งแข่งขัน ไม่อดทน ขาดระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ และคำนึงประโยชน์ของตนมากกว่าของส่วนรวม จึงปรากฏพฤติกรรมของความเสื่อมศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม มีการแก้ปัญหาด้วยวิธีการรุนแรงให้เห็นมากมาย และมีแนวโน้มจะสูงขึ้นตามลำดับ อยู่ในภาวะวิกฤตซึ่งจำเป็นต้องร่วมกันแก้ไข

อาชญากรรมที่ร้ายแรงแทบทั้งหมดเป็นเรื่องของการละเมิดศีล 5 ในสังคมที่มากด้วยการสังหารผลาญชีวิต การปองร้าย การทำร้ายกัน การลักขโมย ปล้น แย่งชิง การทำความผิดทางเพศ มีคดีฆาตกรรม โจรกรรม การข่มขืน หลอกลวง การเสพของมึนเมา และสิ่งเสพติด ตลอดจนการก่อปัญหาและอุบัติเหตุต่าง ๆ เนื่องมาจากของมึนเมา และสิ่งเสพติดเหล่านั้นระบาดแพร่หลายทั่วไป ชีวิตและทรัพย์สิน ไม่ปลอดภัย จะอยู่ไหนหรือไปที่ไหน ก็ไม่มีความมั่นใจ เต็มไปด้วยความห่วงใยวิตกกังวล จิตใจหวาดผวาบ่อย ๆ ผู้คนพบเห็นกันแทนที่จะอบอุ่นใจ กลับหวาดระแวงกัน อยู่กันไม่เป็นปกติสุข สุขภาพจิตของประชาชนย่อมเสื่อมโทรม ยากที่จะพัฒนาคุณภาพและสมรรถภาพของจิต และสังคมเช่นนั้นไม่เป็นสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลสำหรับการสร้างสรรค์สิ่งดีงามที่สูงขึ้นไป เพราะมีความเดือดร้อนระส่ำระสาย ยุ่งแต่การแก้ปัญหา และมีแต่กิจกรรมที่บ่อนทำลายให้สังคมเสื่อมโทรมลงไปทุกที ดังนั้น ศีล 5 จึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างต่ำสุดของความประพฤติมนุษย์ สำหรับรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในภาวะเกื้อกูล และเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงาม

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนามนุษย์

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2539) กล่าวว่า ในการพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาคน (Human Development) ได้ให้ข้อคิดในการมองมนุษย์เป็นสองมิติ คือ มองว่า เป็นมนุษย์ที่มีอารมณ์ความรู้สึก และมีความสามารถ มีศักยภาพสามารถพัฒนาได้ โดยใช้หลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิและปัญญา เป็นแนวทางในการพัฒนาและมองมนุษย์ในฐานะเป็นทรัพยากร (Human Resources Development) เป็นทุนเป็นปัจจัยเป็นผู้ผลิต เป็นผลผลิต และพัฒนาเพิ่มผลผลิตได้ เพิ่มศักยภาพในการผลิตได้ เพิ่มมูลค่าทุนได้ มนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากร (Human Resources Management) โดยมองว่า มนุษย์ทั้งสองนัยนั้นสามารถจัดการบริหารได้จัดสรรให้มีทั้งมูลค่า และคุณค่าได้โดยเฉพาะการจัดการในฐานะที่เป็นทรัพยากร หากจัดการโดยถูกวิธีจะเป็นต้นทุนที่ทรงคุณค่า จัดให้เหมาะกับความสามารถ ความถนัด เมื่อจัดได้เหมาะสมถูกต้องจะเพิ่มมูลค่ามหาศาลและมีคุณค่าที่สูงส่ง เพราะการพัฒนามนุษย์โดยมองในฐานะเป็นมนุษย์ มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของเขาเอง มีชีวิตมนุษย์ที่มีจุดหมาย จุดหมายของชีวิต คือ ความสุข อิสรภาพ ความดีงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะบุคคล เราต้องให้ความสำคัญว่า เราจะพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์อย่างไร พร้อม

กับอีกด้านหนึ่ง เขาจะเป็นทรัพยากร เป็นทุน เป็นปัจจัยที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพราะหากพัฒนาที่ดีที่ถูกต้องจะเพิ่มทั้งมูลค่าและคุณค่าไปพร้อมด้วย

วศิน อินทสระ (2528) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหากกล่าวตามหลักจริยศาสตร์ คุณธรรม คือ การสร้างให้เกิด “อุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากความพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน” คนเราทุกคนมีหน้าที่ ที่จะต้องทำ คุณธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับหน้าที่อย่างมาก ยิ่งหน้าที่สูงขึ้นเท่าใด ยิ่งต้องใช้คุณธรรมสูงขึ้นเท่านั้น คือ ความสำคัญของคุณธรรม การทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เหมาะสมและสำเร็จประโยชน์ตามจุดมุ่งหมาย

ธีรยุทธ บุญมี (2547) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาให้ทำหน้าที่จนเป็นนิสัยนั่นเอง จะกลายเป็นอุปนิสัยอันดีงาม สั่งสมอยู่ในดวงจิตเป็นบารมี เป็นคุณความดี เพราะมนุษย์จะมีคุณค่าและมีปัจจัยหลายมิติที่มนุษย์ในฐานะเป็นเผ่าพันธุ์พิเศษเผ่าพันธุ์หนึ่ง และมีบทบาทสูงส่งต่อการดำรงชีวิตของตนเองและสิ่งมีชีวิตอื่น จะต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ อย่างสุขุมรอบคอบ และมองหาทางออกและดุลยภาพของปัจจัยต่าง ๆ ให้ดี ถ้าพัฒนามนุษย์ดี จะมีคุณต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย หากพัฒนาไม่ดีมนุษย์จะก่อโทษต่อโลกและสังคมเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตามแนวคิดของคาร์ล โรเจอร์ส เห็นว่า มนุษย์ทุกคนเป็นคนดีและมีคุณค่า แนวคิดและการปฏิบัติตนในวิชาชีพของโรเจอร์ส แนวคิดพื้นฐานของนักมนุษย์นิยมโดยเขามีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถอยู่ในตนเอง สามารถนำตนเองและดำเนินชีวิตของตนเอง ไปในลักษณะที่ตนเองมีความพึงพอใจและสร้างสรรค์สังคม

ชิดชงค์ ส. นันทนาเนตร (2549) ได้กล่าวไว้ว่า ในกระบวนการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์นั้น เราควรช่วยให้บุคคลมีอิสระและสามารถค้นพบความสามารถ สติปัญญาและความมั่นใจ เมื่อบุคคลสามารถค้นพบความสามารถของตนเองแล้ว จะช่วยเพิ่มความสามารถในการตัดสินใจ หรือเลือกทางเดินที่ดีและสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า มนุษย์พัฒนาได้ และมนุษย์อยู่ได้เพราะการพัฒนา หมายถึง ต้องฝึกฝนอบรม กินต้องฝึก เดินต้องฝึก พูดก็ต้องฝึก การจะกระทำทุกอย่างต้องฝึกทั้งนั้นจึงจะอยู่ได้และฝึกได้โดยไม่มีขีดจำกัดเมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาที่ดี เหตุนั้นความสำคัญประการแรก ในกระบวนการพัฒนาคน คือ ความต้องการเรียนรู้ ถ้าพัฒนาความต้องการให้เรียนรู้ขึ้น

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541)กล่าวไว้ว่า คนจะมีความสุขจากการสนองความต้องการเรียนรู้นั้น กระทำทุกอย่างเพื่อสนองความรู้ มิใช่เพื่อความรู้สึก เพราะหากสนองความรู้สึกหรือสนอง ความต้องการจะมีปัญหาเพราะมีด้านบวกกับด้านลบ เมื่อได้เสพสิ่งที่ตน ชอบใจก็มีความสุข แต่เมื่อได้พบสิ่งที่ไม่ชอบใจก็เป็นทุกข์ แต่พอได้รับการพัฒนาที่ดี ฝึกฝนจิตใจให้หนักแน่นมั่นคง เพียงแค่เริ่มต้นศึกษา เริ่มต้นเรียนรู้ก็จะมีความทุกข์น้อยลงและจะได้ความสุขชนิดใหม่เพิ่มขึ้นมา ซึ่งเป็นความสุขที่ไม่เป็นโทษแก่ใคร และมาพร้อมกับการพัฒนาชีวิตของตนด้วย

ดังนั้น หลักการของพุทธศาสนาจะสอนให้มนุษย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรม เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข มีธรรมะเป็นที่พึ่งของชีวิต แก่นสารของพระพุทธศาสนาอยู่ที่แก่นสารของชีวิตของมนุษย์ ทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติและควรทำตามหน้าที่นั้นด้วยความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน จะได้พัฒนาชีวิตทั้งภายนอกและภายในให้สมดุล สติ คือ ชีวิต มนุษย์จึง

ต้องตั้งสติให้มั่น ใช้ปัญญาในการพิจารณาเหตุการณ์เรื่องราวทั้งหลายด้วยจิตที่สงบ ไม่ปรุงแต่งจนเป็นเหตุให้เกิดทุกข์

จุดกำเนิดของศีล 5

ต้นกำเนิดคำสอนเรื่องศีลปรากฏในอัคคัญญสูตรแสดงเรื่องเล่าเกี่ยวกับมนุษย์ในยุคต้น ๆ สังคมมีความสงบเรียบร้อย เมื่อความไม่รู้จักพอของมนุษย์ประกอบกับอาหารที่ใช้ดำรงชีพเริ่มหายาก ทำให้เริ่มมีการกักตุนเสบียงอาหาร ปัญหาการเบียดเบียนกันของมนุษย์จึงเริ่มขึ้นจากพฤติกรรมการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เป็นเหตุให้เกิดการครหาต่อว่า และมีการพูดเท็จเกิดขึ้น ในที่สุดถึงขั้นอาวุธทำร้ายกันปัญหาการเบียดเบียนกันของมนุษย์ทำให้สังคมเดือดร้อนและวุ่นวาย มนุษย์จึงได้เริ่มแก้ปัญหาด้วยการหาผู้นำที่มีความประพฤติน่ายกย่อง คอยติเตียนผู้ที่ประพฤติบาป กรรมชั่ว และทำการขับไล่ออกจากกลุ่ม ศีล จึงถูกนำมาเป็นเครื่องกำหนดกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเกิด ความสงบสุขเรียบร้อย วรรณะกษัตริย์กำเนิดขึ้นเป็นวรรณะแรก จากนั้นวรรณะอื่น ๆ เริ่มตามมาในพระสูตรนี้พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์มิได้อยู่ที่กำเนิดตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ แต่คุณค่าของมนุษย์นั้นอยู่ที่การกระทำของตนที่จะไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการจัดระเบียบสังคมให้ไม่เบียดเบียนกันสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

นอกจากนี้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาศีล 5 เป็นหนึ่งในหลักการปกครองโดยธรรมของผู้นำในจักกวัตติสูตร มีเรื่องเล่าถึง พระเจ้าจักรพรรดิ นอกจากจะเป็นผู้มีศีลแล้ว ยังอาศัยศีลเป็นหลักปกครองมีการแก้ปัญหาที่เด็ดขาดด้วยหลักการที่เรียกว่า “ศีล” จนทำให้สังคมมีสภาพสงบสุข ร่มเย็น น่าอยู่อาศัย ดังความปรากฏในพระสูตรดังนี้ “พวกท่านไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ไม่พึงประพฤติผิดในกาม ไม่พึงพูดคำเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา และจงครองราชสมบัติไปตามเดิมเถิด” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ด้วยเหตุนี้ เมืองที่ตกอยู่ใต้การปกครองต่างรู้สึกนอบน้อมในธรรมที่กล่าว ไม่กระด้างกระเดื่องในการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์นั้น ศีล 5 จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระบบสังคมการปกครองด้วยธรรม โดยปราศจากการใช้อาวุธทำร้ายห้ำหั่นกันการนำหลักศีล 5 มาสอนนั้น เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญของศีล 5 มิใช่แต่เป็นเพียงความประพฤติที่ดีงาม เป็นกุศลธรรมในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์ไปถึงความประพฤติในระดับสังคมด้วย หากว่าสังคมหมู่ใดก็ตามมีผู้ที่ผิดศีล ไม่ว่าจะเป็นข้อใดก็ตามย่อมสร้างความเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคมให้ขยายออกไปได้มากขึ้น ศีล 5 ในระดับบุคคลนั้นข้ออทินนาทาน เป็นจุดเริ่มต้นของการผิดศีล ทำให้เกิดการละเมิดศีลข้ออื่นตามมา เป็นเหตุเพราะการบริโภคที่ไม่รู้จักพอของมนุษย์ ประกอบกับเมื่อทรัพยากรในโลกมีอยู่จำกัด ไม่เพียงพอ หรือ ขาดแคลน การลักขโมยย่อมปรากฏให้เห็นจากการเห็นแก่ตัวและสัญชาตญาณในการเอาตัวรอดของมนุษย์ที่ยังตกอยู่ภายใต้กิเลสและตัณหา ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้นำในสังคมที่ควรนำเรื่องนี้มาตระหนักและวางแผนเพื่อให้ประชาชนสามารถกินดี อยู่ดี แก้ปัญหาปากท้องให้ได้เสียก่อน ศีล 5 จึงนำมาซึ่งความสงบสันติสุขให้กับผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ และยังนำความสันติมาสู่สังคมนั้น ๆ ให้ปราศจากการเบียดซึ่งกันและกัน ไม่ว่าทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ เป็นสันติวิธีที่เริ่มต้นได้จากที่ตัวเรา สังคมที่สันติสุขด้วยศีล 5 นั้นมิใช่สังคมแห่งความฝันแต่เป็นสังคมที่สามารถเป็น

จริงได้หากว่าเริ่มต้นที่ผู้นำในสังคม ต่าง ๆ นำศีล 5 มาใช้กับชีวิตตนและส่งเสริมคนรอบข้างให้มีศีลด้วย ในคิหิสูตร พระพุทธองค์ทรงแสดง สั่งสอนคฤหัสถ์ให้ปฏิบัติตามหลักสิกขาบท 5 ประการ คือ (1) เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เช่น เว้นจากการปลงชีวิต (2) เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เช่น เว้นจากถือเอาของที่เขามิได้ให้โดยอาการขโมย (3) เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เช่น เว้นจากการร่วมประเวณี (4) เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ เช่น เว้นจากการพูดไม่จริง พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ (5) เป็นผู้เว้นจากการเสพสุราเมรัยและของมึนเมา เช่น การหมกมุ่นในการเสพของมึนเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท ทรงเน้นย้ำคฤหัสถ์ให้รักษาศีล 5 ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และมีศรัทธามั่นคงต่อพระรัตนตรัย เมื่อตายไปจะไม่ตกไปในอบายภูมิ เป็นโสดาบันและมีความแน่นอนในการบรรลุโพธิญาณในวันข้างหน้า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ในปัญจสิกขาปทสูตร ได้แสดงให้เห็นว่า ศีล 5 จะดำรงอยู่ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับการคบมิตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงภาษิตว่า ผู้เว้นขาดจาก การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย เป็นผู้ที่มีศีล 5 ก็จะคบค้ากับผู้มีศีล 5 และผู้ที่ไม่มีศีล 5 ก็มักคบหากับผู้ที่ไม่มีศีล 5 เช่นกัน ทรงสอนว่า คนที่คบค้าสมาคมกันนั้นมักจะมีศีลที่ตรงกัน ผู้ที่ผิดศีลข้อใดก็จะคบหาเพื่อนที่ผิดศีลข้อเดียวกับตน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ดังนั้น หากตัวเราปรารถนาความสุข สงบ ต้องรู้จักเลือกคบค้าสมาคม กับผู้มีศีล ศีลจึงมีความสำคัญในระดับสังคม สามารถสร้างเสริมสังคมให้สันติสุขได้ด้วยศีลของคนในสังคมนั้นในปัญจเวรสูตร ได้ระบุเรียกศีล 5 ว่า ภัยเวร 5 ประการ สำหรับผู้ที่ล่วงละเมิดภัยเวร 5 ประการจะเป็นเหตุให้เกิดในอบายภูมิ “บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัยภัยเวร” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

โทษของผู้ละเมิดศีล 5 ย่อมก่อให้เกิดทุกข์ทั้งทางกาย ทางใจ และมีผลในชาติปัจจุบัน ได้รับความลำบากในชาติหน้า และไม่สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงตามหลักพระพุทธศาสนาได้ ศีล 5 จึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ชาวพุทธต้องพึงสังวรระวังให้มาก ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยากยิ่งต้องอาศัยแรง

ความหมายของศีล 5

ในกูฏทันตสูตร ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พระพุทธเจ้าตรัสศีล โดยทรงเรียกว่า “สิกขาบท” โดยให้เป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจา ว่าการที่บุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย คือ เจตนาเป็นเหตุ ดังนี้

1. เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุ
2. เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุ
3. เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม เจตนาเป็นเหตุ
4. เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุ
5. เจตนางดเว้นจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เจตนาเป็นเหตุ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล คือ ข้อบัญญัติ ที่กำหนดการปฏิบัติทางกายและวาจา ทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 ศีล 8 เป็นต้น

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสาจารย์ ได้กล่าวว่า คำว่า “ศีล” นี้ แปลว่า ปกติ คือ ทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด แปลว่า เย็น คือ ทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล แปลว่า เกษม คือ ปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ อีกนัยหนึ่งอธิบายว่า

ศีล คือ เจตนา หมายถึง เจตนางดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น

ศีล คือ เจตสิก (ได้แก่ กุศลธรรม คือ ความไม่โลภ ความไม่พยาบาท ความเห็นชอบ) ของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น

ศีล คือ การสำรวม หมายถึง ความสำรวมในปาติโมกข์ ความสำรวมอย่างมีสติ สำรวมด้วยความรู้ สำรวมด้วยความอดทน และสำรวมด้วยความเพียรพยายาม

ศีล คือ ความไม่ล่วงละเมิด หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดด้วยกาย หรือด้วยวาจาของผู้ที่สมาทาน ศีลแล้ว

ในคัมภีร์วิมุตติมรรค พระอุปติสสเถระ (2538) กล่าวว่า ศีล หมายถึง ศีรษะ ความเย็น สันติ ดีเลิศ การกระทำปกติและสภาพปกติตามธรรมชาติของทุกข์และสุข

ศีล หมายถึง ความเย็น มีอธิบายว่า ไม้จันทน์ที่มีความเย็นมากที่สุดช่วยทุเลาความร้อนของพิษไข้ในร่างกายได้ ฉันใด ศีลก็ฉันนั้น คือ ช่วยทุเลาไข้ใจที่เกิดจากความสะดุ้งกลัวหลังจากศีลขาดและก่อให้เกิดปราโมทย์

ศีล หมายถึง สันติ มีอธิบายว่า ถ้าบุคคลมีศีล เขาจะมีความประพฤติเรียบร้อยไม่สร้างความหวาดกลัวให้เกิดขึ้น

พุทธทาสภิกขุ (2539) ได้กล่าวว่า “ศีล” หมายถึง ภาวะปกติตามธรรมดา หมายความว่า ทำทุกอย่างให้อยู่ในภาวะปกติ คือไม่เดือดร้อน ไม่มีความเศร้าหมอง ไม่กระวนกระวาย ให้เกิดขึ้น หรืออีก นัยหนึ่ง ศีล หมายถึง กฎระเบียบที่ได้บัญญัติไว้สำหรับประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดภาวะปกติ เกิดขึ้นที่กาย วาจา ใจ เมื่อเรามีศีลเป็นพื้นฐานแล้ว เราจึงจะมีจิตที่เป็นสมาธิได้ง่าย ถ้ามีศีลดีสมาธิก็มีง่าย

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล แปลตามศัพท์ว่า ปกติ หมายความว่า ความเป็นปกติเรียบร้อย (อย่างหนึ่ง) ความเคยชิน ลงรูปลงตัว ติดอยู่ประจำอยู่ เป็นปกติ (อย่างหนึ่ง) ความเป็นปกติเรียบร้อย หมายถึง ความปกติเรียบร้อยของความประพฤติเพราะเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติการณ์ที่ควรประพฤติ ศีล 5 หรือ เบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัยข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือภูมิธรรมชาวพุทธว่า ศีล 5 ในบาลีชั้นเดิมส่วนมากเรียกว่า สิกขาบท 5 หมายถึงข้อปฏิบัติในการฝึกตน ข้อฝึก ข้อศึกษา บ้างเรียกว่า ธรรม 5 เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ ชื่อว่า เป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล สมัยต่อมา จึงเกิดมีคำว่า เบญจศีล ซึ่งใน

พระไตรปิฎก เพิ่งพบในคัมภีร์ชั้น อปทาน-พุทธวงส์ (รวมถึงวินย; ขุ.ปฏิ. บางแห่ง) ต่อมาในสมัยหลัง มีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็น นิจศีล หมายถึง ศีลที่คฤหัสถ์ควรรักษาเป็นประจำบ้าง เรียกว่า มนุษยธรรม หมายถึงธรรมของมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์บ้าง การรักษาศีล 5 เป็นการเว้นจากการเบียดเบียนกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดี ปราศจากเวรภัย

จากความหมายของศีล 5 สรุปได้ว่า ศีล 5 หมายถึง ข้อกำหนดหรือหลักการประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีงามในการเว้นจากความชั่ว โดยการรักษากายวาจาให้เป็นไปโดยปกติ เพื่อช่วยส่งเสริมให้มนุษย์ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยปราศจากโทษภัยทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ทำให้สังคมโดยรวมมีความสงบเรียบร้อยและทำให้มนุษย์ทั้งหลายนั้นมีการสำรวมกาย และวาจา ทั้งในการคิด การพูด การทำ ในการแสดงออกอันเป็นการยกระดับจิตใจ ให้เข้าถึงแก่นแท้ในหลักธรรม อันเป็นกุศล ธรรมอันดีงามทั้งปวง ศีล 5 นั้นประกอบด้วย ศีลข้อที่ 1 เว้นจากการฆ่าสัตว์ ศีลข้อที่ 2 เว้นจากการลักทรัพย์ ศีลข้อที่ 3 เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ศีลข้อที่ 4 เว้นจากการพูดเท็จ และศีลข้อที่ 5 เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย

พฤติกรรมของบุคคลในสังคม

พฤติกรรมของบุคคลในสังคมซึ่งแสดงออกมาทางกาย วาจาและใจ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันตามสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ และจากสื่อออนไลน์ เป็นต้น เพื่อชี้ให้เห็นพฤติกรรม ที่แสดงออกทางกายวาจา และใจที่ดี และไม่ดีของบุคคลในสังคม ส่งผลถึงอิทธิพลพฤติกรรมของตนเอง และสังคม ซึ่งจะกล่าวถึง 2 ประการ ได้แก่ (1) พฤติกรรมในทางไม่ดีของบุคคลที่เกิดขึ้นในสังคม และ (2) พฤติกรรมที่ดีของบุคคลที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมที่ไม่ดี

“พฤติกรรมที่ไม่ดี” หมายถึง ความประพฤติ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อโลกภายนอกทาง กาย วาจา แสดงออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ ในทางที่ไม่ดี และมีผลกระทบทางด้านลบทำให้ตนเอง และผู้อื่นในสังคมเดือดร้อน เช่น ปัญหาเสพสิ่งเสพติดปัญหาติดสุราเรื้อรัง การฆ่ามนุษย์ หรือการฆ่าข่มขืน (อาชญากรรมต่าง ๆ) การทำแท้ง การประพฤติผิดประเวณี การฉ้อโกง และขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นการปล้นโจรกรรม หรือสื่อลามกอนาจาร เป็นต้น ซึ่งเป็นลักษณะของพฤติกรรม และส่งผลให้บุคลิกภาพเสื่อมเสีย เป็นผู้ขาดหลักคุณธรรมจริยธรรม ขาดหิริ โอตตัปปะ ขาดความซื่อสัตย์สุจริตธรรม ขาดความกตัญญูกตเวที เป็นต้น ซึ่งผิดหลักจรรยาบรรณความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นเหตุให้บุคลิกภาพที่แสดงออกมาในทางสังคมเป็นลักษณะที่เสื่อมเสีย มีกายและจิตที่ผิดปรกติ ผิดเพี้ยน ส่อกระทำให้ทางที่ผิดศีลธรรม ทาให้สังคมมีความเดือดร้อนสับสนวุ่นวายอยู่เนืองนิจ ซึ่งมีให้เห็นเป็นประจำในสื่อต่าง ๆ เช่น ทีวี วิทยุ อินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ค ยูทูบ หนังสือพิมพ์ รวมทั้งนิตยสารเอกสารต่าง ๆ ทั้งใน และต่างประเทศ ซึ่งเกิดสาเหตุจากการผิดศีล 5 โดยเจตนา จึงทำให้บุคลิกภาพทางกาย และจิตสูญเสียไปจึงเป็นปัญหาจริยธรรมในระดับสังคม และระดับชาติอีกด้วย ดังตัวอย่างเรื่องราวที่เกิดขึ้นสร้างความเสื่อมเสียให้กับสังคม ชุมชน และประเทศชาติในแง่ลบทางจริยธรรม ซึ่งล้วนแต่เกิดจากการละเมิดศีล 5 หรือข้อปฏิบัติทางคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

2.พฤติกรรมบุคคลที่ดี

“พฤติกรรมที่ดี” หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกมาต่อโลกภายนอกทาง กาย วาจาและใจ เป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมาในรูปแบบของการกระทำ ที่ประกอบด้วยคุณธรรม และจริยธรรมเป็นที่ตั้ง เป็นบุคคลที่ประกอบด้วยคุณคุณงามความดี มีเมตตา กรุณา มีหิริ โอตตัปปะ มีความซื่อสัตย์สุจริต ต่อตนเองและผู้อื่น ไม่กระทำให้ตนเองและผู้อื่นในสังคมต้องเดือดร้อน เป็นผู้ที่ยังรู้จักยับยั้งช่างใจ ใฝ่ในการกระทำความดีรู้จักรับผิดชอบชั่วดีรู้จักยับยั้งชั่งใจในความโลภ ความโกรธ ความหลง ครอบงำจิตใจจนเป็นทุกข์ และรู้จักอดทน อดกลั้นต่อกิเลสอยู่บ้าง รู้จักใช้ปัญญาที่ประกอบด้วยเหตุผล มากกว่าใช้อารมณ์ในการตัดสินปัญหา ซึ่งมีให้เห็นอยู่ในสังคมปัจจุบันมากมาย เช่น การไม่ประพฤติผิดในศีลธรรม หรือ การไม่ทานเนื้อสัตว์ การช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์โดยไม่หวังผลตอบแทนความมีกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา เป็นต้น ซึ่งในหมวดนี้จะยกตัวอย่างของบุคคลผู้มีคุณธรรมมาประกอบและส่งผลถึงบุคลิกภาพด้านความประพฤติที่ดีงาม

จากการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม สรุปได้ว่า “พฤติกรรม” (Behavior) คือ อาการกระทำต่าง ๆ หรือกิริยาที่แสดงออกมา โดยอาศัยการทำงานของระบบต่าง ๆ คือ ระบบประสาท กล้ามเนื้อ ระบบต่อม และสิ่งเร้าต่าง ๆ มากระตุ้นทำให้จิตเกิดสภาวะทางอารมณ์โดยอาศัยจิตใจเป็นตัวรับรู้อารมณ์ และแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาที่อยู่ภายใต้พื้นฐานจริตทั้ง 6 ประการของแต่ละบุคคล ว่ามีพื้นเพ นิสัย อย่างไร และแสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย วาจา และใจทางด้านที่ดี และด้านที่ไม่ดี ที่เป็นสุจริต และเป็นทุจริต เป็นกุศลและอกุศลในที่สุด กล่าวคือ (1) พฤติกรรมทางกาย เรียกว่า กายกรรม 3 (2) พฤติกรรมทางวาจา เรียกว่า วจีกรรม 4 และ (3) พฤติกรรมทางความคิดเรียกว่า มโนกรรม 3 มีรายละเอียดดังนี้

1. พฤติกรรมที่ดี หมายถึง การกระทำออกมาทางกายวาจา และใจ คือ การปฏิบัติดำเนินชีวิตตามหลักของเบญจศีล 5 ประการ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์การไม่ประพฤติผิดในกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย และเป็นผู้มีความสังวร ระวังสำรวมจิตใจของตนเองเป็นสำคัญ เป็นผู้ที่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีหิริโอตตัปปะ และแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างเหมาะสม รู้จักยับยั้งช่างใจ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

2. พฤติกรรมที่ไม่ดี หมายถึง การแสดงออกมาทางด้านที่ไม่ดีทางกาย วาจาและใจที่เป็นอกุศลไม่ดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล คือ มีการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ ดื่มสุราเมรัย และไม่ดำเนินชีวิตตามหลักเบญจธรรม ไม่เป็นผู้มีความสังวร ระวังสำรวมจิตใจของตนเอง คือ เป็นผู้ที่ขาดความเมตตา กรุณา ขาดความซื่อสัตย์สุจริตธรรม และหิริ โอตตัปปะปะขาดความยับยั้งช่างใจ ใช้อารมณ์มากว่าเหตุผลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ จน เป็นเหตุให้ตนเอง และสังคมได้รับความสับสนวุ่นวาย และเดือดร้อนในที่สุด

การนำศีล 5 มาพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม

สมิต อาชวนิจกุล (2535) กล่าวว่า การนำหลักศีล 5 มาพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ที่เป็นผู้แสดงออกมาทางพฤติกรรมที่ดี ทางกาย วาจา และใจ กล่าวคือ ยังเป็นผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมและคุณงามความดี ยังรู้จักรับผิดชอบชั่วดีอยู่บ้าง คือ ยังเป็นผู้ที่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มีสัจจะ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีหิริโอตตัปปะ และเป็นผู้ที่แสดงพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ โดยใช้สติปัญญาตัดสินปัญหาต่าง ๆ

มากกว่าการใช้อารมณ์ หรือกิเลสตัณหาต่าง ๆ เป็นตัวตัดสินใจในการดำเนินชีวิต ดังนั้นการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ก็คือการพัฒนาพฤติกรรมที่แสดงออกมาทาง กาย วาจาและใจ ให้มีคุณธรรม และศีลธรรมที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปเรื่องราวที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 เป็นพฤติกรรมของบุคคลในด้านที่ดี จะเห็นได้ว่าพื้นฐานของบุคลิกภาพด้านพฤติกรรมที่แสดงออกมาทาง กาย วาจา และใจ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วยังเป็นผู้ที่มีคุณธรรมประจำใจอยู่ในตัวของบุคคลนั้น ๆ ยังประกอบด้วยคุณธรรม เป็นที่ตั้งอยู่ ถึงแม้ว่าจะมีสิ่งไม่ดีเจือปนอยู่บ้าง ถือว่าเรา ยังเป็นปุถุชนกันอยู่ ที่เกิดมาอยู่ร่วมกันในสังคม ต้องมีดีบ้างชั่วบ้างเป็นเรื่องธรรมดา แต่ไม่ถึงกับ ขาดคุณธรรมทางด้านจิตใจอย่างรุนแรงให้หมกมุ่นให้ถึงกับมีการกระทำแท้ง การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ พูดเท็จ และดื่มสุรา อันเป็นเหตุแห่งความเสื่อมและความประมาททั้งปวง

การพัฒนาตนเองนั้นเป็นการกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมภายนอก ด้านการกระทำที่ดี เพื่อนำพาชีวิตสู่ความเจริญก้าวหน้าโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้น กระบวนการพัฒนาตนเองจะมีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนมากที่สุด เพราะมนุษย์มีพฤติกรรมหลัก คือ เข้าข้างตัวเองอยู่เสมอ การพัฒนา ตนเองต้องมีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงและแก้ไข เพื่อนำไปสู่ความดี ความงาม ความเจริญ โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การมีชีวิตที่มีคุณภาพ มีความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และมีความสุขในการดำเนินชีวิต การนำหลักศีล 5 ประการ เข้ามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างรู้เท่าทัน กายวาจา และใจเป็นสำคัญ กล่าวคือ การนำหลักศีล 5 มาพัฒนาส่งเสริมพฤติกรรมที่ดีอยู่แล้วยิ่งทำให้บุคคลนั้นมีกายวาจา และใจ ที่ดีงามยิ่งขึ้นไป และเป็นการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ย่อมจะทำให้บุคคลนั้นเป็นที่เคารพรักใคร่ของบุคคลทั่วไปในสังคม

ผลของการพัฒนาพฤติกรรมที่ดีตามหลักศีล 5

สามารถ สุขุประการ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาสอนในเรื่องการมองตนเองเป็นจุดเริ่มต้น ซึ่งมีหลักธรรมที่สามารถเป็นแม่บทอธิบายได้ทั้งรูปธรรมนามธรรม การรู้เรื่องเกี่ยวกับตัวเราก็เท่ากับการเรียนรู้ในระบบสรรพสิ่งที่อยู่ในจักรวาล

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต 2543) ได้กล่าวไว้ว่า การมองและสำรวจตัวเองจึงเป็น รากฐาน และเป็นเรื่องที่สำคัญในการดำเนินชีวิตเท่ากับการสำรวจในระบบใหญ่โดยเริ่มจากตนเองเป็นพื้นฐาน จนสามารถพัฒนาเป็นศีลที่ประกอบในองค์มรรค 8 ประการ ได้แก่ การพัฒนาศีล ที่เป็นองค์มรรค หมายถึง การฝึกอบรมในด้าน ความประพฤติมีระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจา และสัมมาอาชีวะ ในระดับการพัฒนาศีลท่านเรียกว่า อธิศีลสิกขา เรียกว่าสั้น ๆ ว่า ศีล วิธีแก้ปัญหาโดยวิธีนี้ เป็นวิธีของอารยะชนระดับพื้นฐาน หรือเรียกตามบาลีว่า หลักของอริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชนหรือวิธีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ อริยมรรคนี้ แบ่งระดับการพัฒนาศีล ที่เป็นองค์มรรค เป็น 3 อย่าง คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ดังนี้

1. สัมมาวาจา หมายถึง การพูดหรือเจรจาชอบ มี 4 ประการ คือ (1) การละมุสาวาท คือ เว้นการพูดเท็จ ขณะเดียวกันให้พูดคำจริง เรียกว่า สัจจะวาจา (2) ละปิสุณาวาจา คือเว้นจากการพูดส่อเสียด ขณะเดียวกันให้พูดคำสมานสามัคคี เรียกว่า สมัคคกรณีวาจา (3) การละผรุสวาจา คือ เว้นจากการพูดหยาบ

คาย ขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำอ่อนหวานสุภาพ ไพเราะน่าฟัง ที่เรียกว่า สัณหวาจา (4) การละสัมผัปปลาปะ คือ เว้นการพูดเพ้อเจ้อ เหลวไหลไร้สาระขณะเดียวกันก็ให้พูดแต่คำมีประโยชน์ สร้างสรรค์ นำมาแต่คุณธรรม ปรุงจิตใจให้ร่าเริงเบิกบาน เรียกว่า อัตสัณหิตาวาจา

2. สัมมากัมมันตะ หมายถึง การกระทำถูกต้อง ไม่เป็นโทษต่อตนเอง และผู้อื่น คือ การกระทำที่ชอบมี 3 ประการ ได้แก่ (1) การละจากปาณาติบาต หมายถึง เว้นจากการทำลายชีวิตทั้งคนและสัตว์ทุกจำพวก ขณะเดียวกันก็ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กัน (2) การละอทินนาทาน คือ เว้นจากการเอาทรัพย์สมบัติสิ่งของคนอื่นที่ไม่อนุญาต หรือ ไม่ได้มีเจตนาที่จะให้ ขณะเดียวกัน ก็ควรจะบริจาคให้ทานตามโอกาส (3) การละกาเมสุมิจฉาจาร คือ เว้นจากความประพฤติผิดในกาม หมายถึง ไม่ล่วงละเมิดในสามีภรรยาอันเป็นที่รักยิ่งของคนอื่น

3. สัมมาอาชีวะ หมายถึง การดำรงชีพถูกต้อง ไม่เป็นโทษต่อตนเอง และผู้อื่น ได้แก่ การเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีพ ขณะเดียวกัน มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ การงาน หน้าที่อันสุจริต เช่น ทำงานไม่ให้คั่งค้าง ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระอภิชัย อภิชาโต (2554) ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อบุคคลประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีล 5 ประการ โดยเคร่งครัด คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น การอาศัยเจตนาจงใจ ความตั้งใจเป็นเครื่องงดเว้น เป็นผู้ขัดเกลาจริตนิสัยพฤติกรรมด้วยศีล 5 ดังกล่าวแล้ว อันบุคคลได้กระทำแล้วพัฒนาประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 ย่อมเป็นผู้ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มีความละอายแก่ใจ มีหิริและโอตตัปปะ มีความซื่อสัตย์สุจริต อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ ย่อมพัฒนาเกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย จนสามารถพัฒนาเป็น อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติในธรรมทั้งหลาย พฤติกรรมของบุคคลย่อมน้อมเข้าสู่จุดมุ่งหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน อย่างน้อยที่สุด สามารถพัฒนาพฤติกรรม เข้าเป็นพระอริยบุคคลขั้นต้นในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ “อริยบุคคล” หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐได้บรรลุสัจธรรม ได้บรรลุธรรมตั้งแต่ขั้นพระโสดาบันเป็นต้นไปซึ่งเป็นผู้เข้าสู่กระแสพระนิพพาน พระพุทธศาสนาถือว่า สภาวะความเป็นมนุษย์มีความเหมาะสมที่สุดต่อการขัดเกลาพัฒนาจิตใจ เพื่อให้บรรลุถึงความสุขหรือประโยชน์สูงสุดของชีวิต

พระโสภณคณาภรณ์ (2532) ได้กล่าวไว้ว่า ความหมดกิเลสอันเป็นรากเหง้าของความชั่วทั้งปวงได้ ซึ่งคุณสมบัติด้านการเพิ่มพูนกุศลในจิตใจของอริยบุคคลโดยการศึกษา และปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า ภาวนา อันเป็นหลักครองชีวิตของผู้พัฒนาตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงงมงาย มุ่งผลสำเร็จคือความสุข มีดังนี้

1. พระโสดาบัน ผู้เข้ากระแสนิพพานแล้วบางส่วน สามารถรักษาศีล ได้อย่างบริสุทธิ์ มีสมาธิพอประมาณ และมีปัญญาพอประมาณ สามารถตัดสังโยชน์ 3 ประการได้ คือ (1) สักกายทิฐิ คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน (2) วิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัย และ (3) สีลัพพตปรามาส คือ การถือมั่นด้วยศีล

2. พระสกิทาคามี แปลว่า ผู้มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียว สามารถรักษาศีลได้อย่างบริสุทธิ์ มีสมาธิพอประมาณ และมีปัญญาพอประมาณ สามารถตัดสังโยชน์ 3 ประการได้คือ (1) สักกายทิฐิ คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน (2) วิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัย และ (3) สีลัพพตปรามาส คือ การถือมั่นด้วยศีล และสามารถทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงได้

3. พระอนาคามี แปลว่า ผู้ไม่กลับมาสู่โลกนี้อีกต่อไป สามารถรักษาศีลได้อย่างบริสุทธิ์ มีสมาธิกล้า มีปัญญาพอประมาณ ตัดสังโยชน์ 5 ประการ คือ (1) สักกายทิฐิ คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน (2) วิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัย (3) สีลัพพตปรามาส คือ การถือมั่นด้วยศีล (4) กามราคะ คือ จิตกำหนัดด้วยอำนาจความยินดี และ (5) ปฏิฆะ คือ ความหงุดหงิดความไม่พอใจ

4. พระอรหันต์ แปลว่า ผู้ไกลจากกิเลส สามารถรักษาศีลได้อย่างบริสุทธิ์ มีสมาธิเต็มบริบูรณ์ มีปัญญาเต็มบริบูรณ์ ตัดสังโยชน์ได้ 10 ประการ คือ (1) สักกายทิฐิ คือ ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน (2) วิจิกิจฉา คือ ความลังเลสงสัย (3) สีลัพพตปรามาส คือการถือมั่นด้วยศีล (4) การราคะ คือ จิตกำหนัดด้วยอำนาจความยินดี และ (5) ปฏิฆะ คือ ละความหงุดหงิดความไม่พอใจ (6) รูปภพ คือ ละความกำหนัดในรูปธรรมต่าง ๆ เช่น รูปฌาน (7) อรูปภพ ละความกำหนัดยินดีในนามธรรม เช่น อรูปฌาน คือ (8) มานะ คือ ละความถือตัว (9) อุทธัจจะ คือ ละความฟุ้งซ่านรำคาญใจ และ (10) อวิชชา คือ ละความไม่รู้

การพัฒนาพฤติกรรมที่ดีตามหลักศีล 5 เป็นจุดเริ่มต้นในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเรียกว่าเป็นผู้มีความเห็นถูกต้อง ย่อมรู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ซึ่งเป็นรากฐานให้ธรรมอื่น ๆ คือ ความเมตตา กรุณา หิริ โอตตัปปะ ความซื่อสัตย์จริต ความสามัคคีเป็นต้น ปรากฏขึ้นตามมาย่อมมีความประพฤติชอบต่อตนเอง และผู้อื่นในทางที่เป็นคุณ และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดีให้เป็นพฤติกรรมที่ดีได้ และพัฒนาจนเป็น ศีลอย่างมั่นคงที่เกิดมาจากจิตใจ โดยอาศัย เจตนา เจตสิก สังวร และสำรวมระวังพฤติกรรม ที่แสดงออกมาทางกายวาจา และใจเป็นสำคัญ การกระทำต่าง ๆ เช่น การฆ่าสัตว์ การทำแท้ง การประลักทรัพย์ ฉ้อโกง การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ พูดเพ้อเจ้อส่อเสียด หรือการดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็จะไม่เกิดขึ้นโดยอาศัยศีล 5 เป็นพื้นฐาน ในการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงมาในทางสังคมก็จะแสดงออกมาต่อโลก จะเป็นการแสดงที่เกิดมาจากคุณธรรมภายใต้หลัก ศีล 5 จึงทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะศีล 5 เป็นเครื่องมือในการฝึกฝนอบรมมนุษย์ให้เป็นสัตว์ประเสริฐ จนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ มีสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน มีวัฒนธรรมและศาสนา เป็นเครื่องขัดเกลาพฤติกรรมมีกฎหมาย และมี กติกาของสังคมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตที่สงบสันติ และยังสามารถพัฒนาตามหลักพุทธศาสนาก้าวถึงความพ้นทุกข์ได้ในที่สุด

บทสรุป

การนำหลักศีล 5 มาพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ที่เป็นผู้แสดงออกมาทางพฤติกรรมที่ดี ทางกาย วาจา และใจ กล่าวคือ ยังเป็นผู้ที่ประกอบด้วยคุณธรรมและคุณงามความดี ยังรู้จักรับผิดชอบชั่วดีอยู่บ้าง คือ ยังเป็นผู้ที่ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มีสัจจะ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีหิริโอตตัปปะ และเป็นผู้ที่แสดงพฤติกรรมทางกาย วาจา และใจ โดยใช้สติปัญญาตัดสินปัญหาต่าง ๆ มากกว่าการใช้อารมณ์ หรือกิเลสตัณหาต่าง ๆ เป็นตัวตัดสินใจในการดำเนินชีวิต การพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลโดยใช้หลักศีล 5 สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ดีให้เป็นพฤติกรรมที่ดีได้ และพัฒนาจนเป็น ศีลอย่างมั่นคงที่เกิดมาจากจิตใจ โดยอาศัย เจตนา เจตสิก สังวร และสำรวมระวังพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางกาย วาจา และใจ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมตนเองให้ดียิ่งขึ้น คือการพัฒนาทางด้านศีลให้เกิดขึ้นในจิตใจเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

ชิดชงค์ ส.นันทนาเนตร. (2549). *ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

ธีรยุทธ บุญมี. (2547). *ความหลากหลายของชีวิต ความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท โรงพิมพ์เดือนตุลาจำกัด.

ปราโมทย์ น้อยวัฒน์. (มมป.). *อนุปุพพิกถา และอริยสัจ*. กรุงเทพฯ: จัดพิมพ์โดยชมรมอนุรักษ์ธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2543). *วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: ศยาม.

_____. (2539). *การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2541). *การศึกษาทางเลือก : สู่วิวัฒน์หรือวิบัติ ในยุคโลกไร้พรมแดน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโน). (2532). *ธรรมปริทรรศน์ 2 อธิบายธรรมวิภาค ปริจเฉทที่ 2*. กรุงเทพฯ: วัดบวรนิเวศวิหาร.

พระอภิชัย อภิชาโต (ชูขุนทด). (2554). *การศึกษาหลักธรรมสำหรับพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุปติสสเถระ. (2538). *วิมุตติมรรค แปลโดย คณาจารย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2539). *ทาน ศีล ภาวนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มิต อาชวนิจกุล. (2535). *การพัฒนาตนเอง ภาค 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ทิพย์อักษร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด.

วศิน อินทสระ. (2528). *มนุษย์และแนวทางพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2538). *ความจริงที่ต้องเข้าใจ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สามารถ สุขุประการ. (2551). *ศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรากฏการณ์บิ๊กแบงในมุมมองพระพุทธศาสนา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.